

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

1953
сентябрь
20
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 184 (2869)
8РТ89 20 коп.

Кыдат Улус Республиканың
ССРЭ-де Элчини Чжан Вень-тянь-
нин ССР Эвилелиниң Министрлер
Чөвүлелиниң Даргазы Г. М. МА-
ЛЕНКОВТУН хүлээп алганы
(1 арын).
Совет Социалистг Республика-
ларның Эвилелиниң Министрлер
Чөвүлелиниң Даргазы эш
Г. М. МАЛЕНКОВКА Кыдат Улус
Республиканың Улустун Төп Чазaa-

нын Даргазы МАО ЦЗЭ-ДУНДАН
телеграмма (1 арын).
Көдээ ажил-агыйны чаа көдүр-
лүүшкүнүңе (1 арын).
Күскү хову ажилдарының мур-
накчыларыга дөңсөжүр дээш
ажылдар (2 арын).
К. Королев. — Чырык (2 арын).
А. Акара. — Колхозчу тудугларның
планын күүседир дээш демисежир
(3 арын).

С. Маады. — Күскү оларларны чөл
ажылга, малдык продуктулууну бе-
дилер (3 арын).
КОНСУЛЬТАЦИЯ: К. Балчы-
оол. — Назынын уздыр дугайында
айтыры (3—4 арыннар).
Чазак программанын дугайында
Чехословакиянын премьер-ми-
нистри Вильям Широкийның Чехо-
ловакиянын Национал хуралының
сессияында меделди (4 арын).

Коммунист — чаа, мурнакчы чүүл дээш идепкейлиг демиселчи

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязы
соду улустун башкарычы болгаш
үдөрүчү күжү. Амгы үеде бистиң
Коммунистг партиямыздын кол
сорулгазы болза, социализмден
коммунизмге чоорту шилчигенни
аргазы-биле коммунистг нийти-
лелди тургузары, нийтиледин
материалдык болгаш культуралык
деңгелин соксаал чокка беддери,
нийтиледин кижигүнерин интерна-
ционализмни болгаш бүгү чурттар-
ның ажилчы чоннары-биле акы-
думалык харылааларны тургуза-
рынын өзүзүгә кижизидери, дай-
зынарның агрессив хөдөлүшкүн-
неринден Советтиң Төрөөн чурттуң
идеялиг камгалады бүгү хемчег-
лер-биле быжыглаары болур.

СЭКП кижигүнү бурзунуң ыдыкты
хүлээлгез партияның күжүнүң
болгаш күчү-шылдыгының кол чүүл
болур партияның чангыс-эвин
бүгү хемчеглер-биле камгалаары
болур. Коммунистг партияның поли-
тиказынын утказын партияның эвес
массаларга тайылбырлавышаан, ком-
мунист болза, партияның болгаш
чазактың шийтирлерин амыдыралга
боттандырар дээш боду идепкейлиг
демиселчи болур, бистиң коммунизм-
ниң тийлелгезинче чоокшаладып ту-
рар чаа, мурнакчы чүүлдерни дет-
кир хүлээлгез.

Маркс — Энгельс — Ленин —
Сталинның идеяларының тийлелгези
дээш демиселге быжыг туруштуң
болгаш чүткүлдүү коммунист эн
чугула чүүл болур. Коммунист бол-
за, бодунуң медресидиң чооруң бе-
ддер дээш, марксизм-ленинизмниң
үндениниң шийгээдип алыр дээш
ажылдар хүлээлгез.

Бодунуң үзел-бодалын камгалаары-
на принципалдык болгаш партия-
ның база улустуң херээнге ханы
бердингени СЭКП кижигүнүң мо-
ральдык мөзү-шылдарының чугула
демдээ болур. Партияның күрээли-
нинге киргенден сонгаар комму-
нисттин ажил-чорудулгазы болгаш
аажы-чаны ооң партияга хамаары-
лазы-биле тодаргайлатар. Комму-
нист бодунуң сонуургалын партия-
ның сонуургалына чагыртпай, боду-
нуң ажил-чорудулгазын партияның
принципти болгаш марксисч-ленин-
чи теорияны удуртулга болдурун
турар.

Коммунист болза, ажилга өнүк-
таланын харылаазын, хузуунда бер-
дингени, чангыс чер чуртуунуң
болгаш төрөл-төргүлүнүң байдалын
барымдалаар чорук-биле болгаш
бюрократизм-биле эптеп чок демисе-
жир, кадрларны оларның политикти-
ни болгаш ажалгыр шылдарларын
өзүгәар шилир принципти чайгы-
лыш чокка сагыр, партия, совет,
ажыл-агый болгаш хөй-ниити орга-
низацияларының ажил-чорудулга-
зын шийтирлерин күүселдези кол
чүүл болган турарын чедип
алыр дээш демисежир хүлээлгез.

Коммунистерниң серемчилелди
кандыг-даа участка болгаш кан-
дыг-даа байдалда эргежок чугула.
Ындыг турбузе областын партия
организациязының коммунистериниң
аразында политиктиң серемчилелди
чидирин турар фактылар бар. Блан-
гия В. Сайфудинов эзирек чоруп
тургаш, СЭКП кижигүнүңе канди-
дат биледин ийи уда чидирген. Ба-
рыин-Хемчик районда коммунист
А. Семенов үргүлчү арагалал, поли-
тиктиң серемчилел дугайында хү-
лээлгезин утуп турган.

Нийтинин социалистг өнүчүүн
бүгү хемчеглер-биле камнаар бол-
гаш быжыглаар хүлээлгезин Кызыл
күш-культура комбинатынын
директору турган Хабибулин күүсет-
пэн. Ол болза, күрүениң хөй муң
рубль түнүг өнүчүүн кижилерге
үлөп берип турган.

Коммунист болза, массалар-биле
харылааны кезээде хүн-бүрү бы-
жыглаар, ажилчы чоннарның дилет-

лерин болгаш херегледерин өй-
шанда дыннангыр көөр, бистиң
партиямыздың күштүг болгаш тиле-
тирбес чоруу—оон чон-биле хары-
лаазында деп чүвени эки билбишаан,
партияны эвес массаларга партия-
ның политиказынын болгаш ший-
тирлериниң утказын тайылбырлаар
хүлээлгез.

Чедикшиктерге менээргенмези,
четпестерге удур демиселге дидими,
өскелерге болгаш бодунга негел-
дели, чоңун мурнуңа харысаалга
зын медресе билери, кижилерге эл-
дек болгаш дыннангыр болуру, шү-
гүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди
хүндүлөп көөрү—коммунисттиң
онза шынары болур.

Шынчызы болгаш ак-сеткилдиң
коммунистти онза чүүлү. Коммуни-
стти партиядан чажырап чүүлү тур-
бас ужурулуг. Ол дугайында СЭКП
Уставында бизжени болза, «Партия-
ның мурнуңа шынчы болгаш ак-
сеткилди болур, шынчы чажыраары
болгаш хажыдарын болдурубас. Пар-
тияның мурнуңа коммунистти шын-
чы эвези болгаш партияны медресе-
ри эн аар хоралыг чорук болур бол-
гаш партияның күрээлиниге оон
турарына канчап-даа таарышпас». Бир
эвес коммунист партия болгаш
күрүнү чурумун үрээр азы амораль-
дыг үлгедикшикниң кылган болза,
ол боду оон буруу шаап минини
көөр, а оон соонда ол чазыгы ка-
птагаас ужурулуг. Коммунист боду-
нуң өгүлдөн сөзүн, алган хүлээл-
гезин амыдыралга үлгелерли күү-
сеткени-биле шынчы болур ужуру-
луг. Коммунистер алган хүлээлгезин
күүседирине чаңчыкканнар.

Коллективтиң ажилдап билери,
бодунуң күзелин коллективтин кү-
зелинге чагыртыры, бодун боду мак-
танчы чорукка хөңү чөгү коллек-
тивтиң удуртулгалың чугула негел-
дизи болур. Коллективтиң мурнуңа
бодунуң кылган чазынын минини
билбес коммунистер бистиң обла-
стың партия организациязында бар.
Шүгүмчүлелге хөңү чок, ону туй
шавар турган эш Херуменко (Көктөр-
эж) ажил-агый техникумун директору),
эш Марташ (СЭКП Өвүр рай-
комунуң секретары турган) олар
партия талазы-биле хемчег алдыр-
ганнар.

Коммунисттиң чуруму медресиди
чурум болур. Бистиң нийтилединви-
че ажыктыг болуп турар чаа чүүл-
дери, ажилчы чоннарның чога-
дыкчы инициативазын болгаш бот-
ажыл-чорудулгазын коммунист дет-
кир, партияның болгаш чазактың
чурттуң мурнуңа салган сорулга-
рын дүрген күүседирине ол чүткүл-
дүг болур.

Коммунист—бодунуң ажилдак-
чыларына элдек болгаш дыннан-
гыр, бодунуң өг-бүдүзүниң кижигүн-
нериниң, оларның кижизидилгезиниң
дугайында сагыш салыр ужурулуг.
Коммунистер өөрүшкүлүг, хөңүлүг
болгаш чоргааралдыг чуртталгага,
чогаадикчы угаан ажилына болгаш
күш-ажылга ынактар. Партия
кежигүнүңүң бедик адын сагывай,
аажы-чанчыл талазы-биле үлгелер
чок чорукту күргүзүп чоруур ком-
мунистер бистиң областа бар. Чи-
жээлээрге, коммунистер Филиппов,
Хойлака, Евсеенко (Кызыл), Мишин
(Улуг-Хем), Кара-Хуна (Тес-Хем)
үргүлчү-ле арагалал турарлар.

Ажылга болгаш амыдырал-чурт-
талга бодунуң үлгелерин партияны
эвес массаларга коммунист күргүзөр
ужурулуг. Коммунисттиң бедик мо-
ральдык мөзү-шылдарында масса
өвөренир.
Коммунист болза, коммунистти
нийтиледин тийлелгези дээш демисе-
лге совет чоңун сорок кийриктиң
болгаш организацызы—Совет
Эвилелиниң Коммунистг партиязы-
ның кижигүнү болур адын арыг бол-
гаш бедик кадалаар ужурулуг.

«ССРЭ-нің көдээ ажил-агыйны улам ыңай хөгжүдөр хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалы тускай нөм кылдыр үндүрген

Эш Н. С. Хрущевтиң илеткелиниң
талазы-биле «ССРЭ-нің көдээ
ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдөр
хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-
ның Пленумунуң 1953 чылдын сей-
тябрь 7-де үндүрген доктаалын тус-

кай ном кылдыр Курүениң поли-
тиктиң литературалар үндүрер чери
парлап үндүрген.

Ном 5 миллион экзemplар тиражы-
тыг үнген.

(СЭТА).

Кыдат Улус Республиканың ССРЭ-де Элчини Чжан Вень-тяньны ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. М. МАЛЕНКОВТУН хүлээп алганы

Сентябрьның 17-де Кыдат Улус Республиканың
ССРЭ-де Онза болгаш Бурун эргелиг Элчини Чжан
Вень-тянь ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелиниң
Даргазы Г. М. Маленковка чораш.

Элчин хүлээп алышкын үезинде Г. М. Маленков-
ка Кыдат Улус Республиканың экономикаыг тургу-
зушкунуңа Совет Эвилелиниң дуза көргүскени-
биле холбаштыр Кыдат Улус Республиканың Улус-
тун Төп чазанын Даргазы Мао Цзэ-дуннуң теле-
грамманын тектизин тудускан.

Телеграмманын тектизин тудулушаан, Кыдат
Улус Республиканың экономикаыг тургузушкуну-
нун херээнге Совет Эвилелиниң дуза көргүзөр дугайында
айтырыгың талазы-биле Москвага Совет
Чазак-биле чугалаажышкынарның түнелдериниң
дугайында Кыдат Улус Республиканың Чазак төл-
ээлериниң кижигүнү Ли Фу-чуньнуң илеткел-биле
холбаштыр 1953 чылдын сентябрь 15-те Кыдат
Улус Республиканың Улустун Төп Чазанын Чөвү-
лелиниң хуралына бо телеграмманы ССРЭ-нің Ча-

заанга чорудар дугайында шийтирни бир үн-биле
хүдээп алганын элчин меделгээ.

ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы
Г. М. Маленков телеграмманын тектизин хүлээп
албышаан, оон чугалааны болза, чурттуң эконо-
миказының болгаш культуразынын көдүрлүүшкү-
нүңе улуг кыдат улустун чедикшиктеринге совет
улус өөрүп турар. Кыдаттың улам ыңайгы эконо-
миктиң хөгжүлдүзүниң болгаш индустриализация-
нын херээ бодунда быжыг үндениниң болгаш
идеялиг холда туруп турар. Совет Эвилелиниң
Чазак Кыдат Улус Республиканың чечектелишкни-
ни, бистиң чурттарымыстын улустарының чагай
байдалына, тайбыны болгаш улустар аразынын
аймык чок чоруун быжыглаарының чагай байдалы-
ның Кыдаттың болгаш ССРЭ-нің улуг найыралдыг
эвилелиниң улам ыңай быжырың күзөп турар
деп чугалаан.

Хүлээп алышкыны ССРЭ-нің Даптыкы Хе-
ректер Министри В. М. Молотов олдурушкан.

Совет Социалистг Республикаларның Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы ЭШ Г. М. МАЛЕНКОВКА

Кыдат Улус Республиканың Улустун Төп Чаза-
аның Чөвүлелиниң 1953 чылдын сентябрь 15-те бо-
луп эрткин хуралына бистиң чуртувустун эконо-
миктиң тургузушкунунун херээнге Совет Чазактың
дуза көргүзөр дээш айтырыгың талазы-биле Совет
Чазак-биле чугалаажышкынарның дугайында Кы-
дат Улус Республиканың Чазак төлээлериниң кежи-
гүнү эш Ли Фу-чуньнуң илеткелни өөрүшкүлүг
ханышкын-биле дыннаан. Кыдаттың 91 чаа боду-
рүлгелериниң база ам туттунуп болгаш реконструк-
циялыгың турар 50 бодурулгелериниң тудушкуну-
на болгаш реконструкциязына экономикаыг
болгаш техниктиң дузаламчыны үргүлчү көргүз-
еринге улуг Совет Эвилелиниң Чазанын чепшээ-
решкенинин ачызында кыдат улус Совет Эвилели-
ниң мурнакчы дуржулгазын болгаш эн чаа техник-
тиң чедикшиктерин кызыкмаккай өөренишпаан, бо-
дунуң күчүлүг аар индустриязын чоорту тургузуп ап
шылдар деп Улустун Төп Чазанын Чөвүлели бир
үн-биле санап турар. Ол болза, Кыдаттың индус-
триализациязына, Кыдаттың социализмге чоорту
шилчелгезинге, а ол ышкаш Совет Эвилели баш-
таан тайбынын болгаш демократиянын лагериниң
күштерин быжыглаарына онза чугула ужур-дуза-
лыг болур.

Ийи күрүнелер болуп эрткин чугалаажышкы-
нарның үезинде 91 бодурулгелериниң тудушкунунун
дугайында айтырыгың шийтирлеп, узун хуусаалыг
дузаламчы дугайында айтырыгың шийтирлээң.
Ындыг ыңызыл чүүлү төөгү кажан-даа билбээң.
«Улус демократтыг чурттарга Совет Эвилелиниң
көргүзүп турары ышкаш шак ыңдыр боттуп болгаш
техника талазы-биле мергежилдиң дузаламчыны
оларга чангыс-даа капиталистг чурт көргүзүп шы-

давас тийк деп чүвени ол кады ажилдаажылганын
дуржулгазы көргүзүп турар. Ужур болза, ол дуза-
ламчының чүгө максималдыг чик үнелинде
болгаш техника талазы-биле бирги чергелинде
эвес. Ужур болза, хамыктың мурнуңа, ол кады
ажылдаажылганын үнденинде, бот-бодунга дуза-
лажыг болгаш нийти экономикаыг көдүрлүүшкүнү
чедип алыр деп шын-на сеткилди күзөшкенинде
болуп турар» деп улуг Сталинның чугалаан энис
шыныг чугаазы оортан долзуу-биле илеретинген.

Совет чазак чугалаажышкынарның чорудулга-
зында бодунуң улуг социалистг тургузушкунунун
30 ажыг чыл байлак дуржулгазына үндүлгезин,
бистиң чуртувустун беш чыл планынын сорулгалары-
нын талазы-биле дыка хөй принципалдыг бол-
гаш тодаргай сумелерни кирген. Кыдатта эконо-
миктиң тургузушкунунун херээнге хөй-хөй ышкы-
дырлардан болгаш хөй-хөй бартаазының орун-
тардан байларына оң сумелер биске дузалалар.

Ол улуг, бүгү талаалыг, узун хуусаалыг болгаш
ак-сеткилдиг дузаламчы дээш Совет Чазакка бол-
гаш совет улуска Кыдат Чазактың болгаш кыдат
улустун өмүңөшкенин чүректин ханызыдан өөрүп
четиришкенин илеретип тур мен. Кыдат Чазак
болгаш кыдат улус бүгү делегейге тайбынын хер-
рээ дээш нийти демиселдиң эрге-ажыктарына таары-
шытыр Совет Эвилели биле Кыдаттың аразында
экономиктиң кады ажилдаажылганы болгаш най-
ыралдыг эвилели быжыглаарың бодунуң кош-
каш дивес күженишкениниң салыр.

Кыдат Улус Республиканың Улустун Төп
Чазанын Даргазы МАО ЦЗЭ-ДУН.
1953 чылдын сентябрь 15.
Пекия.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫ ЧАА КӨДҮРЛҮҮШКҮНЧЕ

Төрөөн чуртка көдээ ажил-агыйның хөй продуктуларын берээлинер

СМОЛЕНСК. «ССРЭ-нің көдээ
ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдөр
хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-
ның Пленумунуң доктаалын Смо-
ленск областың колхозчу шөлдери-
ниң ажил-ишчилери улуг сеткил ха-
нышкыны-биле уткаан.

«Ярвешский районнуң «Октябрь-
ни» он чеди чыл ою» колхозу. Кур-
чово суурунуң кылдында тракторлуг
хендир бастырап нарын молотилка
туруп турар. Ында ажилдап турар
колхозчулар аңаа чөдө берген. Яр-
вешский районнуң күүсүмунун дар-
газы эш Гиедовту долганы берген
турганнар.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң ший-
тирлериниң дугайында медресэни олар
кичээлгелди-биле дыннааннар.
Төгүлүг документ-биле танышкы-
нары соонда дыка хөй кижилер бот-
тарының санал-оналдарын берик-
сээр. Колхозчу Ефрем Романов
мынча дээң:

«Партия кончук эки доктаалды
үндүрген-дир. Ол—продуктунын эл-
бекшилин дүрген чедип алырына
дузалаар. Бистиң колхозууус багай
эвес кылдыр санадып турар, ың-
чалза-даа бисте чаа ажилдар ам
ажытынып турар-дыр. Ам бистиң
колхозчу бурвус мал ажилының
фермаларынын корум-чурумунуң
дугайында база ол ышкаш хендир
ажылының дугайында улуг сагыш
салырлар. Улам-на хөй картофельди
болгаш мал ажилының продуктула-
ры алыр дээш колхозчу бурзунуң
сонуургалын болгаш чүткүлүн ды-
ка бедиккер.

Колхозтун мал ажилының эрге-
лекчизи Филипп Никитенков беседа-
га чүве чугалаан. Колхозтарның
күрүнү белекелдериниң эртеркенин
Пленумунуң доктаалын Чаа-Хөл
районунуң ажилчы чоннары таныш-
каш, аңаа сеткилин ханызындан
өөрүшкүлүг катыжып, улам бедит-
кен хүлээлгелерин ап турар.

Пленумунуң төгүлүг доктаалын
амыдыралга чедикшиктер боттап-
дырарына партияның район коми-
теди ол-ла доран организацыг
хемчеглерин ап чоруткан. Амгы үе-
де районнуң бүгү депискээринде
чоңун калбак таныдылга хуралда-
ры эгелээң.

Баштайгы ийи хүн Молотов ат-
тыг колхозка ажилдын участка
айы-биле үш кезек черге 48 кижилер
олурушкан таныдылгалар болган.

Аңаа сес ап чүве чугалаан кижилер
бүрүзү чоңун чагай амыдыралы-
ның чечектелишкениниң дугайында
Коммунистг партияның, Совет
чазактың улуг сагыш салышкы-

Партияның Төп Комитетиниң Плену-
мунуң доктаалы механизаторлар-
дарын ажилдаарына эки байдал-
дарны тургузуп турар-дыр. Бисте
бай техника бар, бис ону бүгү-ле
аргалар-биле ажыглаар ужурулуг
бис. Механизаторлар ажил-херектен
чыдып калбас ужурулуг. Пленумунуң
доктаалын бүгү сеткилимден өөрүп
тур мен. Ам көдээ ажил-агыйның
хөгжүлдүзү дүрген чоруптар дээр-
зинге чизиниң турбас болгаш турт-
ка көдээ ажил-агый продуктулары-
нын элбекшилин удавас хандырар
бис. (СЭТА).

Тураскаалдыг хүн

БАКУ. Англи интервентилериниң
болгаш оларның эсержи чалчалары-
нын Закаспийниң элзениниң 26
бакучу комиссарларын боодап өлүр-
гөн хүнүндөн бээр сентябрьның 20-
де 35 чыл ою болуп турар.

Партиянын Баку хооркомунуң
библиотеказында делегейге ажытыл-
ган. Төгүлүг документтерде, фото-
графияларда холгалаан чуруктарда
хамааты дайынын чылдарында
Советтер эрге-чагыргазы дээш баку-
чу ажилчыларның маадырлыг демисе-
ли көргүстүнген.

Каспийниң садыг флотун, нефть
үлөтүрүүн, балык тывыштарын на-
ционалистаар дугайында Бакуунуң
Улуском Чөвүлелиниң декреттерин
делгеп көргүскөн.

(СЭТА).

Узбекистанда хөвөнниң массалыг ажаалдазы

ТАШКЕНТ. Узбекистанда хөвөн-
ниң массалыг ажаал алышкыны
эгелгээң. Колхоз шөлдериң хөй ке-
линде хөвөнниң халыптары эрткин
чыгызындан 5—7 хүннер эрте ча-
стып турар. Сезон иштинде 10—15
тонна хөвөнни дужаар дээш соци-
алистг чарыш ажаап алышкыр ор-
тулукта улам-на калбарып турар.

Мун-муң колхозчулар хүн-бүрүде
150—200 килограмм сырпаны ажаап
ап турарлар.

Каршин районнуң III Интерна-
ционал аттыг колхозу болгаш Каш-
ка-Дарыньск областың Камашин
районунуң Стадин аттыг колхозу кү-
рүңге дужаар хөвөнниң чыл пла-
ны бир дугаарында күүсеткенер.

(СЭТА).

Заполярьеда мал ажылы

ДУДИНКА. (Красноярск край).
Таймырның национал округунуң
колхозтары ук черге ажил-агыйны
чаа алдыры—мал ажилын сай-
зырадып турар. Дудин районда
Г. М. Маленков аттыг көдээ ажил-
агый артелиниң мыйыстыг боду ма-
лы 11,5 хуу өскөн. Ийик бурзундан
ортумак-биле бир муң беш чүс литр
сүтү саап ап турар. Ол ышкаш эл-
бек сүтү өске-даа колхозтар ап ту-
рарлар.

Таймырда мал ажилдыг көдээ
ажыл-агый артылары Полярный
кыска чайын ажилга, малдык кыш-
кы үеде кири чеминге шыктыг бол-
гаш бөдүүн чемнерни четчир кылдыр
белеткеп ап турар.

Көдээ ажил-агыйны чамдык ар-
тылары фермаларны холмогорка
уксаалыг инектер-биле четчелгээң.

(СЭТА).

Улуг сорок кийришкын

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле).
«ССРЭ-нің көдээ ажил-агыйны
улам ыңай хөгжүдөр хемчеглер дугайында» СЭКП Төп Комитетиниң
Пленумунуң доктаалын Чаа-Хөл
районунуң ажилчы чоннары таныш-
каш, аңаа сеткилин ханызындан
өөрүшкүлүг катыжып, улам бедит-
кен хүлээлгелерин ап турар.

Пленумунуң төгүлүг доктаалын
амыдыралга чедикшиктер боттап-
дырарына партияның район коми-
теди ол-ла доран организацыг
хемчеглерин ап чоруткан. Амгы үе-
де районнуң бүгү депискээринде
чоңун калбак таныдылга хуралда-
ры эгелээң.

Баштайгы ийи хүн Молотов ат-
тыг колхозка ажилдын участка
айы-биле үш кезек черге 48 кижилер
олурушкан таныдылгалар болган.
Аңаа сес ап чүве чугалаан кижилер
бүрүзү чоңун чагай амыдыралы-
ның чечектелишкениниң дугайында
Коммунистг партияның, Совет
чазактың улуг сагыш салышкы-

нын Пленумунуң доктаалында улам-
на илергейлеп турарын меделеп
турган. Нормазын хүнде 120 хуу
күүседип турган сараат салыкчызы
Кожога ам 150—200 хуу чедириниң
машинист Конгар, коппа салыкчы-
зы Тиртый-оол олар бодун чартык
норманы кыларың хүлээнгенер.
Ол колхозтун сизин шөлдериңде 2
трактор, атың 7 машиналары, 150
кижи ажилдап турар.

Күскү хову ажилдарынын мурнакчыларына деңнежир дээш ажилдаар

Комбайнёрларнын чедишкннери

Шагаан-Арыг МТС-тин комбайнёр Сат Бюрбю областың механикация школазынын курзун дооскаш, чаа комбайны хулээп алган доораан Димитров аттыг колхозтун таразын ажаарыңе кирген. Ажылдың баштайгы хүннеринде эгелээш ооң комбайны сезон үезинде соокал чок ажилдап келген.

Хову кораблы башкарып киргенини баштайгы бо чылында Сат Бюрбю техниканы шын шингээди алганын болгаш куш-ажылга кызымаан илереткен. Ол сентябрь 10-га чедир азы 22 ажил хүннеринде 68 литр кывар чуулду камнап албышаан, 177 гектарнын дүжүдүн чидирг чокка ажаап алган.

Шак ындыг көргүзүлгери комбайнёр эш Дагба база чедип ап турар. Ооң хары ам 58, назыны улгата-са-даа ажилга чүткүлдүү МТС-тин механикаторларын улам соккуп кырып турар. Ленин аттыг колхозтун дүжүдүн ажаап тура ол хүн нормазын үргүлчү 125 хуудан ажыр күседип турган, ооң боду-чоруур комбайны ажилга бичин-даа садалга болдурбаан. Эш Дагба 11 ажил хүннеринде 97 гектарнын дүжүдүн ажаап алган.

Х. ТЕМБИРЕЛЬ.

Районнун мурнакчы колхозунда

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). «Большевик» көдээ ажил-агы артели (даргазы эш Баздерин, парторганизация секретары эш Ензак) Каа-Хем районда мурнакчы колхозтарнын бирезинге санатырып турар. Ажылды график ёзуура кылып, ылангыя күш-ажылды чөп организастванындалан ол колхоз күрүңе дүжүр тараа планын МТС-тин ажилдаанынча натура төлевиринде катай районда мурнап күсеткен.

Моон-биле кады ол колхоз таразынын кезилдезин сентябрь 15-те база бүрүн дооскан.

М. ЧУГЛУР.

Тараажыларнын кызымак куш-ажылы
Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхоз күрүңе дүжүр тараа гданын МТС-тин ажилдаанынча натура төлевиринде катай районда мурнап, сентябрь 7-де бүрүн күсеткен, а таразынын кезилдезин сентябрь 15-те база дооскан. Амгы кол кичээнгеи бастырылгаче болгаш келир чылдың дүжүдүңе үрезин уруп белеткээринче улгандырган, улам чүткүлдүг ажилдап турар.

БИСТИҢ КОРР.

Сүт-Хөл районда дүжүт ажаап алышыкыны болгаш күрүңе тараа дужаалдазы

Сүт-Хөл районнун колхозчу тараажылары бо чылын элбекшилдиг дүжүттү өстүргөн. Колхозчуларнын, механикаторларнын кады ажилда-жылгазынча улуг күштү үндүрүп тургаш, өстүрүп алганы дүжүттү дүргөн болгаш чидирг чокка ажаары, күрүңе тараа дужаап планын кыска хуусаада күседирин амгы үени шиптирлиг, кол сорулгазы дээрзин сүт-хөлчүлөр медереп билип турар.

Дүжүт ажаап алышыкыны Жданов аттыг, «Сталинч орук» колхозтарда эки организастатынган. «Сталинч орук» колхозта 2 хову бригадалары аразында социалистик чарыштыг ажилдап турар. № 1 хову бригадасы (бригадир эш Мөңгө-Назын) 505 гектар тараазынын 400 гектарын кезип алган. Ол бригадала ажилдап турар Сүт-Хөл МТС-тин комбайнёрлары эштер Кладков, Борис Донгак олар эки ажилда, ажал нормазын 150—200 хуу күседип турарлар. Оларнын комбайнары бо сезонда үрелишиңке таварышаан.

Комбайнёрлардан колхозчулар база-ла тудавайн турар. Тараа сөөртүчүлери эштер Кошкулук, Маспырг, Очур-оол олар ажил нормазын база-ла 200 хуу күседип турарлар. Кажыптаа, Долума, Шулуй, Норбу олар тараа ажаап алышыкыны эгелзери билек-ле ажилдап, ажал нормазын ажыр күседип турарлар.

Жданов аттыг колхоз бугу тараазынын 80 хуузун ажаап алган болгаш күрүңе тараа дужаарынын планын сентябрьнын 4-те күсеткен. Ол колхозта ажилдап турар комбайнёр Куулар Ламажаа, тараа кестирер эш машиназынын машинизи Монгуш Үндүргү, тараа арылгачылары Шымбай-оол, Анчыл болгаш комбайн оруун аштап турар комсомолчу кыстар Айжы, Чудур олар болгаш өскелер-даа кызымаккай ажилдап, куш-ажылга бедик көргүзүлгери чедип ап турарлар.

Хову турлагларын лозунг, плакаттар, кызыл туктар-биле шимзэн. Хана солуну, агитхуудустар, көргүзүт самбыралары үргүлчү үнүп турар. Хову бригадаларында 8 агитаторларны бичыгалаан, олар сентябрь 5-ке чедир 155 беседаларын, 59 солун номчулганын организастван чоруткан, ховуда ажилдап турарларга 5 лекцияны номчаан. Агитаторлар эштер Довук, Эрен, Коңчук, Домажык олар тайылбыр ажилын эки чорудуп турарлар.

Партия эге организациязынын хана солуну колхозчуларын дүжүт ажаалгазынче мобилизастап турар. Ажаап алышыкынын эгезинде ажилды үзүп, бригадала чанатап турган Хуна, Чудур оларны хана солунунга шүгүмчүлзөн. Ол эштер хана солунунун шүгүмчүлелин чөп

чүлзөп алгаш, ол четпестерин узуткавышаан, ажилга эки көргүзүңү ам чедип алганнар.

Ооң-биле чергелештир районнун тараа ажаалгазынын болгаш күрүңе тараа белеткелинин ажилында четпестер бар. Ооң чижээңге Алдан-Маадыр сумуда Калинин аттыг колхозту кирип болур. Ол колхоз дүжүт ажаап алышыкыны багай белеткенген болгаш орайтап кирген. Ол колхозтун тараазын кезери-биле чоруткан МТС-тин «Сталинец-6» деп комбайн (комбайнёр эш Вилижанин) колхозка озалдап келген болгаш хүнде бир-ийи га-ла тараа кезип турар, ооң чылдагааны комбайнёр Вилижаниннин техниканы эки билбездин, ылангыя ооң чалгазындан болуп турар. Септелгези багайында тараа кестирер эш машиналары база-ла үргүлчү үрелип турар. № 2 хову бригадасында куш-ажылды сагылга чуруму багай, Дүжүт, Чуурбаш болгаш өске-даа чамдык кижилер ажаап алышыкына ажилдаар ужурул тургаш ажилга үмөйи турар. Бригадала ажилдап турар колхозчулар хову турлаанга хонмай, чанатап турарындан ажал хүндүскүңү 12 шакка чедир эгелевейн турар.

Бо четпестер болза, Калинин аттыг колхозтун баштаар черинин даргазы эш Плотников, партия эге организациязынын секретары эш Ашак база Алдан-Маадыр суму Солединин даргазы эш Дажы дүжүт ажаалгазын чедир үнелевейн, ажилды багай организастван турарындан болуп турар.

СЭКП райкому, район Солединин күскуому районнун көдээ ажил-агы болгаш белеткелдер эргелелинч начальниги эш Чумакты Калинин аттыг колхозтун дүжүт ажаап алышыкыны дузалаары-биле чоруткан. Эш Чумак бригадаларын машиналыг долгандыр халыкташ, кандыг-даа дуза көргүспейн дедир лаш чоруй барган. Бо чорук болгаш үстүңде айтылган фактылар СЭКП Сүт-Хөл райкому, район Солединин күскуому дүжүт ажаап алышыкынын болгаш күрүңе тараа дужаалазынын ажилын ам-даа дески эвес, четпес удуртуп турарын херечилеп турар-дыр.

Ооң база бир көргүзүңү районнун тараа белеткелинин пунктузундан ап болур. Ында ажал хайнышыкынын чоруп турары-ла шын. Ынчалза-даа чоңуң ол куженишикнин улам улгатырынын хемчеглерин ам-даа чедир организаствайн турар. Ол хире хөй кижги чыгып турар черде чангыс-даа асхан солун, плакат чок болгаш номчулга, беседа чорутунайн турар.

Четпестерин узуткаарыңе шиптирлиг хемчег алза чогуур.
Д. СЮРЮН-ООЛ.

Чер болгандан

1952—53 өөредийге чылында Бий-Хем районга күрүңе хандырылганын ийи интернаттар ажилдап турган. Бо чылын Тарлап чеди чыл школазында база бир интернат ажилдап турган. Районда ам күрүңенин долу хандырылганында колхозчу араатарнын 240 ажыг уруглары өөренип турар.

Улуг-Хем районнун колхозтарында хой агарлашыкы калбарып турар. Мичурин аттыг колхоз (хой фермазынын эргелекчизи эш Тартык-оол) сентябрь 10-га чедир кыргытынган 622 хоюндан 453 килограмм агарны алган. Бо ажилдагы Ярмаа, Часкалбаа, Баяймаа олар кызымак чүткүлдүг ажилдап турар.

Ворошилов аттыг колхоз тудуг планын күседир талазы-биле Барыин-Хемчик районда мурнап турар. Чурталганын, бүдүрүлге болгаш культуранын чаа тудуларынын нарын кылыгыларын эш Сейди аксеткидиг күседип турар. Ооң чаазаан сонгалары, эжиткери дыка эки, ол нормазын үргүлчү ийи дапкыр күседип турар.

Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг колхоз бо чылын 60 орунугу чаа ясли ажиткан. Ол болза, бичин уругларын культуралыг өстүрүп кижиздерин, херзездерини колхоз бүдүрүлгезинге бүрүн кириштирерин хандырган. Ооң эргелекчизи М. Амырбитти, кижиздикчилер О. Хажыт, М. Хува оларны ада-не мактап турар.

Малдын кышкы ажилдарында белеткел Улуг-Хем районда «Партиянын XIX съездинин» колхозта багай эвес чоруп турар. Тудуг бригадасында 25 кижини амгы үеде чүглө ам ажилдарыг улгандырган, олар сөөлгү хүннерде 4 кажалаарнын септелгезин дооскан. Амгы кылып турары 4 чаа кажалаарнын тууду, эрги 16 кажалаарнын септелгези база шыкаралган.

Тес-Хем районда Калинин аттыг колхозтун тудуг бригадасында куш-ажылды чуруму эки тургустунган. Бүдүрүлге планында көрдүңгөн 22 чуртталга бажынарында 20 тудуларны доозуп, ажилдала кирген. Ол ышкаш Сталин аттыг колхозка меддукт бажынын, Самагалды школазынга башкылар бажынын база дооскан. Бызаччыларнын дең кези амгы үеде мал кажалаары кылырында ажилдап турар.

Хой агарлашыкынын дооскан

Улуг-Хем районнун Баян-Колдун Арыг-Бажында Димитров аттыг көдээ ажил-агы артелинин хой мал фермазынын эргелекчизи коммунист эш Х. Чамбалга удурткан 11 кижги составтыг хой кыргымынын бөлүү 1150 баш хойларны агарлап, оон 354,5 килограмм агарны кыргып алганнар.

Ол хөлбектин эринде улуг назылыг колхозчулар база бар. Оларнын аразында хоочун аңчы Мундургу база бар. Ол биче халай берген, ынчангаш бодунун чуртталгазынын дугайын чугаалаар дээш өскелерин үзе кирип турган. Чер болганда хөлзешкини, ыры. Шөл, келген кижилер-биле кыймынаан. Эдер-хаар-жакка үдетирген ыры тарап ужуруп турган.

Ооржак бодунун бодалдарында чардыккаш, соондан ап четкен парторгун сапаттарынын шыгыраарын дынаваан, а оозу дарганын эктинге холун салгаш:

— Ооржак! — деп, аяр чугаалаан.
Дарга көрүп келген.
— Бо хүннүн экизин аа, дарга, хөлгүзү.
— Аажок эки-дир.
— Бистин кижилеривисти көрөм, дарга, ону көргөш, кижини чүрээ катырып кээр-дир, олар ажилдап-даа шыдаарлар, ойнап хөлгеп-даа билдирлер.

Олар электри станциязынга чоокшулаан тудум-на орбан хөлгүт ырчылар кутулуп кээп турган.
— Төрүтүңгөн колхозумда Төрел чоном оту-ла мен.
Ада-чуртум шыдал-күжүн Ажил-биле быжыглаар мен.

Улус дооза чыгып келген. Ында суму Солединин даргазы Самбуу, район Солединин депутаты Байкара, бригадир Ларжай болгаш өскелер-даа бар.
— Изий бербейн көрөм, — деп, шин кюстюмун кедипке, болу 25 хире харлыг Александр Кунаа Байкараже көрүп алган чугаалап турган.
— Кедээр артыкшылыг шөл дээш чөп кончуг кызар сен. Оон хей. Анаа бис бызаалар надарар бис. Кунаа бир-ле чүвени чугаалап харыкылар бодаан, ынчалзажок малчын бригадир холун чайтааш, өскээр көрүңгөн.
— Мурунда ол шөлдү албайн турганынгай, харатан аштакасавас турганын ол ыйнаан. Ам экелинер

Совет Эвилелинге атомнуг бомбаларнын чаа хевирлерин шенеп көргөңинин дугайында СЭТА-ның медеглели

Сөөлгү неделянын дүргүзүңдө атомнуг энергиянын талазы-биле эртем-шинчилел ажилдарынын планы-биле дүшүтүр Совет Эвилелинге атомнуг бомбаларнын элзэн каш хевирлеринин шенелделери чорутулулаан. Шенелделер чедишкннин эртен. Олар эртемденнерин болгаш инженерлеринин-конструкторларнын санап болгаш бодап турганын долгачу-биле бадыткан.

АКШ-тын харысалгалыг бөлүктери атомнуг чепсекти хоругуур дугайында СССР-нин саналдарын амдыгаа чедир чүткүлдүү-биле хүлээвейн турда, Совет Эвилели айың чок чоруктун негелделерин барымдалаш атомнуг чепсектин бүдүрүлгезинге кичээңгейи ыяавыла салыр апаар деп чүве черле билдингир. Ооң-биле кады Совет Эвилели атомнуг, водородтуг болгаш массалыг

узуткаашкынын чепсектеринин өске-даа хевирлерин чугаа чок хоругдаарынын дугайында бүгү чурттар-биле дугуржулганы, чепселенишкннин черле дыка кызыраарынын болгаш ол шиптирлерин боттандырып дээш улустар аразынын шынгыг контролон доктаадып тургузарын чедип албышаан, улустар аразынга тайбынны быжыкларынын политиказын моон сонгаар-даа барымдалаап эдээр.

Ооң-биле чергелештир Совет Эвилелинде атомнуг энергияны үлеттүр сорулгаларынга ажилдаарынын талазы-биле ажилдар чорутууну турар. Атомнуг энергия туйбун депшигиңге херзезинге бараан болур кылдыр тургустунган турарын чедип алырын Совет Эвилели бодунун эң чугула сорулгазы кылдыр санап турар.

(СЭТА).

Боом оруунун чазалгазында

Улус ажал-агынын болгаш культуранын хөгжүлдезинге эки кылдынган орук-харылаа улуг рольдуг болуп. Моно хандыраарынга об-ласта биче эвес ажилдар кылдынып турар.

Элегестин Боом оруунун чазалгазында «Скрепер» болгаш «Бульдозер» дээр күчүлүг ийи машиналар ажилдап турар. Орук чарыкызынын ол участогунда чүгүн боду дүжүр «ЗИС—585» деп автомашина-

лар сайны соксаал чокка шууштур эйкеп турар. Ында 15,5 муң ажилкубометр сай төктүңгөн, ол ажилдар улам чедишкннин калбарып турар.

Боом оруунун көдүрүлүшкүнүң-диг, автомашинага берге ээттеринде бедир 80 сантиметр тудуш даш ханаларны база тудуп турар. Орук чазалгазында тудужулар ажилдын дүргөн темпин, бедик шынары дээш чүткүлдүг ажилдап турар.

В. НАТАЛЬИН.

Хлеб-биле хандырып турар

Коммунист партия болгаш Совет чазак колхозчуларнын материалды амдыралын чаагайжыдарынга хүн бүрү сагыш салып турар. Улуг-Хем районда Димитров аттыг көдээ ажил-агы артелинин баштаар чери, колхозта ажилдап турар МТС-тин трактор бригадасын база колхозтун хову болгаш ситен шөлдеринде ажилдап турар колхозчуларын хлеб-биле доктаамал хандырып турар апарган. Моон мурунда хлеб быжырбайн, соктаан тараа болгаш өске-даа чемнери белеткээринге дыка хөй кижилерин күжү кирип, чемнин шынары, амданы куду болуп турган.

Сөөлгү үеде механикаторларны болгаш колхозчуларын хлеб-биле хандырган. Хлеб быжыркылары колхозчу Х. Анайбан, Х. Сапык олар эки ажилдап турар.

Мурунда тараа соктаарынга 12—14 кижилерин күжү негетинип турганынын орунунга ам ийи кижги ажилдап, өске кижилерин күжүн инитинин ажилынга ажилдап турар апарган. Ол болза, колхозтун ниити чеменинге черинч ажилын эки-жидеринче болгаш колхозчуларнын чаагай амдыралынча угландырган хемчеглер болурун колхозчулар илередип турарлар.

Х. БОРИСОВ.

Мурнакчы эш Херел

«Ленин оруу» көдээ ажил-агы артелинин № 1 хову бригадасында тараа кезер машинада ажилдап турар эш Херел ол колхоз тургустунуп келгенинде бээр көдээ ажил-агы мшиналарынын башкарыкчызы болуп, техниканын нарын кезектерин бүрүнү-биле бодунга шингээди алган. Эш Херел эртен беш чылдың ишитинде 10 ажыг аныктарны көдээ

ажыл-агы машиналарынга өөреткен, олар ам колхозта ситен, тараа кезер машиналарнын башкарыкчылары болуп ажилдап турар.

Эш Херел тараа ажаап алышыкында илдекейлиг киржип, тараа кезер машина-биле хүн нормазын 150—200 хуу күседип, тарааны чидирг чокка ажаап ап турар.

С. АЛЕЕТ.

Барыин-Хемчик район.

Ч Ы Р Ы К

(Рассказ)

Ооржак оту чаштап келген. Турар өй элек болган, ынчангаш туруксаваан-даа. Кадайы чөм кымыр өрээде саваларын дагжытканы дыналалып турган.

Ол чоктаа чаа бригадир Ларжай биле чугаазын сактып келген.
— Сенээ шынын чугаалаайн, Ооржак, кедээр ол артык шөл хөй чердир ийи. Кымга херектиг боор ол? Ой-оол боду-даа ынча дээр боор ийи он. Бис анаа яблук ыштары олуртукулааш, хөлбек база кылып аар бис—деп бригадир ынчаарда изи-биле бузуредип турган.

Ларжайнын чугаазы Ооржакты кайтаткан-даа, өөрткен-даа. Ол боду-ла баштаар черге баргаш, ол ажилгал чок шөлдүн дугайын чугаалажыкшап чораян, ынчанмай: ол хире улуг чер хөй чыдарга кайын боор. Ону ажилгалга кириери берге-ле боор. Бергелерин совет улус дайындык чылдарында-даа көргөңнер, бергелерин ашканнар, тайбыннын солдаттары болганда олар оортан ам-даа кортпастар, харын ону шуудургу алып тиилээрлер.

Ооржак ам орундан тура халаан. Даң агарып, сылдыстар имистелип өжүп тургулаан. Ол маң-биле чүна каапкаш, столга олуруптарга, кадайы арны изирникеш кыза берген, чөмин кирип келгеш, ооң баарынга салыпкан.

— Уругларын кайтып?
— Инек кажаазын аштай каапкаш, школаже салчыптылар. Эжи-вистин бажынынга сайтылган шүгүмү чедир киртинмээн чүве, бо эртен кыла кааптар деп комсомол хуралынга чугаалажыкшап бис деп, бистин Салымнаасын чугаалаар чорду. Шынап-ла, ол хире ажилдап, чырык бажынга киририн манап келген улусту бажынынга барып бо хүн кирибеске кайын болур.

— Иет, мет—деп, Ооржак катышкан.

Мундургу далаш-биле чөменин шаап алгаш, шериг хөйленин этпишаан, чада кырынга басып үнүп келген.

— Дүштеки чөмде кээр сен.
— Ие, келийн.

Хүн чөөн чүктөн төгерик кызыл тыркык болуп чайналып үнүп келген. Минута эртен тудум-на колхозтун хөңү кудумчузу улам-на шимчээшкннин болуп, эжиткериңиң хаалгалары шыгырт кынып, кудуктарда демир хууннар көңүрткейичил, хоолайлардан көк ыштар дээрже шөйлүп үнүп тургулаан.

— Соой бээр дээни ол бе? — деп дарга болап чораян. Баштаар черге дүргөн басыпкан. Тынарга чөстүг болгаш чик. «Канчан өөрбөс боор? Дүжүт өй-шаанда ажаап алдынган. Тараанын дүжүттүг планнаындан ыракта бедик. Мал өзүп турар, оон чөми база белеткетинген. Электри станциязын бо хүн ажилдар бис. Боду-вустун радиоус беддирн база ажилдай бээр.»

I.
Дарганын кабинетинге Ларжай кирип келген. Ооржак бажын ковайткаш, Ларжайже көрүңүп келген.
— Чүд аян мон, че?
— Чугаалааса дээш. Шаптык боду бербежи ирги мен?
— Оураам.

— Мен кедээр артык шөлдүн дугайын чугаалажың дээш.
— Ол шөлдүн дугайында сагыжын аарып-ла тур бе? Мен база-ла бодап тур мен—деп Ооржак уламчылаан.—Тарылга шөлүн ийи кытал улгатырар диге бугү шөлдү аңдарар апаар-дыр. Чангыс ыя ол артыкшылыг шөлүвүс чүге четчирил сал.

— Куш чөлөр ирги бис бе?
— Берге болбайн, харын. Колхозту тургузуп эгелеп турувуста бергези кандыг ийик?
— Ындыг харын. Ынчалзажок ынчаарда...

— Ам ол дег эвес харын. Партия улуг-ла сорулга салган болдур ийи. Тараа—улуг күш. Тараа хөйлө бай-шыдалгыр бис. Тарылга шөлүн калбартыр дугайында улуг ажил-херекче кириптер бис. Чон бисти деткир. Бо хүн биске сайтылгананын баштайгы чырыын кыпсып үндүрер бис. Ол биске орук айткычы баштайгы чедишкн болур.

— Ол-даа ылап—деп, Ларжай деткөөн.

Демир хууннар биле чүлгүш пөстөр туткулаан уруглар киргилеп келгеннер:

— Чаа, даргалар, чайлап бербес болзунарза, хана биле кады чугай-латырар-ла болдунар бе?

— Че, чоруптаалам, эш Ларжай. Оюн-баштак-биле чугайлаптар-даа чадаар бе, боларын.

Олар баштаар чериниң контора-зындан үңгелек чорда, парторг Түмен-оол бо чедип келген.

— Эш Ларжай ооң бригадасында кедээр артык шөлдү анаа сад олуртурунга ажиллаар деп турар кижидир. Ол база-ла чөптүг санал-дыр. Ынчалзажок баштай кол, улуг чүлдерже кирзе деп бодаар мен, кандыг деп бодаар силер, дарга?
— Ынчанмай канчаар. Партиянын XIX съездинин шиптирлерин билдир силер ыйнаан, мен силерге катыжар мен.

— Съезд-биле чангыс сорулга дугайын денгө болап турган ышкажыл бис—деп Ларжай киришкен.
— Сен бодунун бригаданын алдарын бодап турунда, съезд бистин шиптувустун бугү чуртувустун дугайын бодап турган-дир.

II.
Дүш чедип чорда, улус суурунун ортузунда хөлбекке чыгып келип турган. Каас хелтерин кеткилкен зынактар мурнай келгээш. Хөлгүт ыры чыгылынып, суурнун кудумчу-зун долуп турган.

К. КОРОЛЕВ.

Колхозчу тудугларнын планын күүседир дээш демисежир

Анык колхозтарын организас, ажил-агый талазы-биле быжыгларын болгаш хөгжүдүрүнүн бир чүгула чүүлү болза, колхозчу тудугларнын планын күүседир дээш демисел болур. Ол болза, бистин областын байдалына онза чүгула сорулга болуп турар.

Колхозчу суурларны калбартып, чаа тудугларны план өзүгээр кылып чурдарында партия болгаш чак дька улуг дузалачыны көргүзүп келген болгаш көргүзүп турар. Ындыг турбож, чамдык колхозтар чаа тудугларнын ажилын дька сула чорудуп турарын айтыры чүгула. Ам бо хүнерде Эркин районун чамдык колхозтары эртен чылга чедир туттунмааны-биле кады бо чылын тутса чогуур 108 чуртталга бажынарнындан 62 бажыны, 38 мал кажааларын тудар тургаш, херек кырында 15 кажааны туткан. Бо чылын районун колхозтары бүдүрүлгенин болгаш культура-амыдыралдын 13 санын тудугларнын кылыр тургаш 10-ну кылып дооскан.

ажылын кошкак чорудуп турар. Бригадаларда социалисттик чарык калбарбаан, бо ийи колхозтарнын апрель айда алган хүлээлгелеринин күүселдизи чоокку үеге чедир-ле түнүктүмүз, бо аразында бригадаларнын бүдүрүлгө хуралдары коңчүг эвээш эрттип турган.

Районун партия, совет, көдээ ажил-агый органны колхозчу тудугларга доктаамал боттуп удуртулганы хандырбаан болгаш оларнын ажил-херекчи дузалачыны четпес болган. Хамык уламч болза, планда көрдүнгөн тудугларны хуусаазында бүрүн кылып доозарычче үзүктөл чок тода удуртулга негетинип турар.

Кыдынган чамдык тудуглар ажыгалда кирген болза-даа, олар четпези-биле дертинимз болгаш шынар талазы-биле пат. Районун чамдык колхозтарынын тудугларнын жождуп турарынын бир чылдагааны болза, тудуг ыянын кезип белгезеринин болгаш оон сөөртүлгезинин планын күүсетпезини. Тууйбу, самаан кептел кылырынны, чүгай өртедиринин ажилы коңчүг оожум чорутуунан, тудугта херектээр чүгула кылыгылар четпей турар.

«Кызыл сымдыс» колхоз (даргазы эш Сагаачы) чуртталга бажынарнын тудуунун планын чүглө 50 хуу күөстөкөн. Чунар-бажынын, колхоз кооперативин, тараа складыннын тудуглары шала кылдынган, 11 чаа мал кажааларын тудугжу бригада тудар тургаш, оон чүглө 4-түн туткан, тууйбу бүдүреринин планы база-ла күүсетимиз.

Ам сорулга болза, кылдынып турар тудугларнын шынарны, техниктиг байдалын, тудугларга бердиген күрүненин узун хуусаалыг чээлелерин колхозтар кайы хире ажыглап турарын, тудуг ажилынын оруулганы талазын хынаар. Оон-биле кады хүн бүрүде ажилдын илеретинген четпестерин дүрген чайлаарын дээш демисел онза негетинип турар. Районда колхоз тудуунун кылдын болгаш көлөз Советтер пландан дашкаар чорутунуп турар тудугларнын байдалын хынап көөр, база ийити колхозчу суурларнын чаагайжылдыгазы дээш бүгү болдунар хемчеглерин ап чорудар.

Колхозчу арааттар хожудангай өг амдыралын катташ, культуралыг чаагай бажыны амдыралынче шлчезон үеге, чуртталга бажынарнынга чүгула херектээр демир оруннарны, соңга пезүн, стол чадыларын, оонда өске кол херектелерин, база тудугларга херектелетинип турар шил, будук, кадаг өске-даа чүүлдерин колхозчуларга хандыр дугайында районун херектел кооперациясы онза сагыш салдыр херек. Эркин районун баштаар чери (даргазы эш Сарыгбан) бо талазы-биле четпес ажалда турар.

«Сталинск орук» колхозтун тудуг бригадасы (бригадир эш Х. Доржу-Сюрюн) тудуг ыянын кезип белгеткээр, ону сөөртүр ажылды чогуур үезинде чорутпаан, ынанчаш тудугларнын чорудулгазы озалдаан. Тайгада белгеткээр ыяшты тудуг бригадасы сөөлгү үеге чедир-ле сөөртүшпаан турар. Ол колхозтун тудуг бригадасында 80 ажыг кижжи быжыглатанган, оон иштинден 18 кижжи бо чылдын тудугта шуут ажилдаван, ылангыя Т. Намдал, Найдан, Танчыт, Ч. Баажыт болгаш оон-даа өскелер чүглө тудуг бригадасынын даанызында кирген, а херек кырында олар ажил кылбаан. Ындыг чоруктар районун кайы-даа колхозтарында бар.

Колхозчу суурларны чаагайжыдар, тудугларнын планын шынарда, сан-даа талазы-биле бедик түнелдиг күүседир деп онза чүгула сорулга салдынган. Ынанчаш колхозтун тудуг бригадаларын быжыглаар, колхозтун бүгү кежигүнеринин 30—35 хуудан эвээш өзезин, четпир санынгы тырттар күштерин, четпек-херекселдерин бригадаларга быжыглаар. Устүнде ады үнүп турар чамдык колхозтар тудуг бригадаларнын талазы-биле бо чүгула негелделерин шынгыны сагыр ужурулуг. Тудуг бригадаларнын кежигүнерин орта ажалдапкас, өске ажылга чардыктар чорукту соксадырып, ажылга чалгаа, күш-ажылды сагылга-чурумун үрээр, харым-салга чок кижилер-биле шынгыны демисел чорударын колхозтарнын баштаар черлери чедип алыр хүлээлгелиг.

«Чаа орук» колхозта партия эге организациязы (секретары эш Аракчаа), «Кызыл сымдыс» колхозта партия эге организациязы (секретары эш Сазаа) колхозчу тудугжыларнын ортузунга кижизидилге

А. АКАРА.

Мурнуу-Сибирьнин демир оуру. Тигун станцияда чаа вокзал. Чурру В. Николаевтин.

Күскү одарларны чөп ажыглап, малдын продуктулуун бедидер

Эш Елисеев даргалаан «Октябрь 14 чыл ою» колхоз Каа-Хем районуня төвү—Сарыг-Сеп суурла туруп турар. Колхозтун тарылга болгаш сиген шөлдери элбек, малынын одар-белчири делгем, ниитиник малынын баш саны хөй. Малдын баш санын өстүреринин күрүне планын, күрүне-гэ, дүк база өске-даа мал продуктуларын дужаарынын планын колхоз чыл бүрүде ажык күүседип келген деп чүвени кым-даа билер. Колхозта мал ажилынын кадрлары четпелетинген болгаш мурнакчы малчынар-даа элзэн хөй.

Мал ажилын моон сонгаар хөгжүдеринге мал одарладышкынын шын организастаары улуг ажык-дузалыг болур дээрзин колхозчулар боттары билер. Ындыг турбож, колхоз малдын чайгы одарын чедир чиндик чок организастаан, чүд дээрге, 750 баш малдарын Мерген хемде чангыс одар черинге мөөнү-биле чоруткан, чай дургузунда одарларны солуруун четпес чоруткан.

Мал ажилын моон сонгаар хөгжүдеринге мал одарладышкынын шын организастаары улуг ажык-дузалыг болур дээрзин колхозчулар боттары билер. Ындыг турбож, колхоз малдын чайгы одарын чедир чиндик чок организастаан, чүд дээрге, 750 баш малдарын Мерген хемде чангыс одар черинге мөөнү-биле чоруткан, чай дургузунда одарларны солуруун четпес чоруткан.

Колхозтун удуртулганы малдын семиртилгезинин чүгула үезинде чайгы одарын улуг ажык берип турарын үнелезэн. Мал одарладышкынын талазы-биле зоотехниктиг кандыг-даа бөдүүн чурумнарнын хемчеглери чорутуумаан. Одар-белчирийн планы тургустумайн турган. Колхозтун малчынары бир хуу хөй одарлаан черге дараазында чылгы одарладып, чылгы болгаш хөй мал одарлаткан черге инек малды одарладып турган, бүгү чай дургузунда Мергеннин ол-бо талазында ирак эвес, кызын одарлыг черлерге малды чангыс-ай чайлагаткан, оон түнелдинде малдын чайгы денгилде-семиртилгези коңчүг күд денгилдик болган.

Колхозта сүт-бараан фермазынын эргелекчизи эш Малышев инектерин денгелин, оларнын сүткүрүн бедидер дээш тодаргай хемчеглер албайн турар. Ам инектерин сүткүрү эвээжеп турар. Ам малдарны күсүк одарларга организастыг, план өзүгээр семиртип одарладыр талазы-биле хемчеглери доп-дораан алыры тергин чүгула.

С. МААДЫ.

Культура чырыдышкын албан черлеринин ажилын экижидер

(Редакцияга чагаалардан)

Клуб, библиотека, номчулга бажынары болгаш кино—бо бүгү болза, коммунисттик кижизидилгенин чепсээ, культуранын оода болур. Ол негелделерин культура-чырыдышкынын чамдык албан черлери ыракта боттандырбайн турарын редакцияга кээп турар чагааларда фактылар тодаргай илеретип турар.

Току районун Сустыг-Хемде ыяш ажил-агый чери үр үеден бээр туруп келген. тудуг ыяжы белгеткээринге областа кол черини бирээзи, ында ажилчынар база хөй. Областын, харын район төвүнден безин ырак турар шак ындыг чүгула бүдүрүлгө черинде клубтун ажылы кайы-лаа черлерининден онза эки, бүгү тала-биле хандырылгалыг турар ужурулуг. Бо дугайында эш А. Доржунуц бижеэни болза:

ажылы чогуун, клубтун ээнирээнин оваарбайн турар, ол дээрге комсомол организациязынын багай ажылы.

Эркин районун «Коммунисттик орук» колхозунда көдээ клубтун ээнинден кара шооча салдынмасаанын эш К. Өлзей шын шүгүмчүлзэн. Оон эргелекчизи Сотнамдын ажилына харысалга чогуун колхозчулар каш удаа илеретип турбож, ону колхоз баштаар чери, ында парторганизация мынчага хемчег албайн турары таарышпас.

—Ажыглап-ла ханмас магаданчыг эки клубтун ээниргей байдалыг турары хомуданчыг. Оон эргелекчизи комсомолчу Май-оолдун ынакшылы арагада чардыкан.

Клубтук кышка белгеткелдеринден кылдынган чүве шуут чок. Бүдүн чайнын дургузунда чангыс-даа массалыг кежээлер организаставаан, бот-тыныгыр уран-чүүл бөлгүмнери чок.

Кызыл районун Көк-Тей көдээ Советинде номчулга бажыны тургустунганында бээр ийи чыл болган, бо аразында оон эргелекчизинге 5 кижжи солушкан, а ажилында экижээр кандыг-даа чаартылга чок. Часкы, чайгы болгаш күсүк-даа ажилдарын үезинде номчулга бажыны колхозчу ишчилерин негелдизи хандырбаанын эш А. Кунгажик фактыларга тодаргай көргүскөн. Оон эжинде шоочаны эрээмчигей дуаа бүргеп алган турунда суму Советинин даргазы Черноусов, парторганизация секретары Сувак олар темчег албайн турар.

Барыин-Хемчик районун «Комсомол 30 чыл ою» колхозунда көдээ клуб (эргелекчизи комсомолчу Тамара) бо чылдын март айдан бээр ажилымыан. Оон будалып сандаран херекселдерин чымып, иштин аргылап чүгайлааш ажыглаар дугайында негелделерин колхоз даргазы Соскур-оол, ында парторганизация секретары Очуур оларнын үнелезейн турарын эш С. Донгак шын шүгүмчүлзеп бижеэн.

Улуг-Хем районда Жданов аттыг колхозтун кежигүнери библиотека организастаар айтырыгы чангыс эвес удаа тургузуп келген. Ол чөптү негелдени колхоз даргазы Сундуй-оол, парторганизация секретары Шанзаа олар боттандырбайн келгенин эш К. Стал-оол шүгүмчүлзэн.

Бай-Тайга районун Мөгөн-Бу-ренде көдээ клуб (эргелекчизи Балды) бо чайын шуут-ла ажылатымнаан, амгы үеге оон сонгаларын шили чок, эжин бузук. Эш И. Борбак-оолдуц оон ынай бижеэни болза: клубтун хамжык херекселдери будалып чиккен. Моно суму Советинин даргазы Самбуунуц херекке албайн турарын кижжи кайгаар.

Моон мурнунда Өвүр районда «Кызыл тул» колхозтун чунар бажынын багай ажилын ында чөп чидиг шүгүмчүлзеп турган. Оон ажилы ам дыка чурумчаанын эш К. Сагаан мактап турар, а чамдык черлер адаандан чөптүг шүгүмчүлзедди херекке албайн турары кадык эвес айтырыг болур.

Ленин аттыг колхозтун клубу делгем, көрүштүг чараш, дериг-херексел талазы-биле байлак турган. Баштайгы үеге оон ажылы Чөөн-Хемчик районда экиге санатырып турган. Сөөлгү үеге оон ажылы сандаран, эргелекчизи Дакпайнын билер чүвези арага, клубтун хөрөнгинден 400 рубль алгаш шуут чиккен. Бо дугайында эш О. Очуур-оолдун бижеэни болза:

Сүт-Хөл районун колхозтарында «Кижик кино негелдизи улгалдып турарын «Шын» солунун мурнуку номерлеринге чангыс эвес удаа шүгүмчүлзеп бижеэн. Ону районун удуртур ажилдакчылары өөренип көрбөйи келгенин эш Тымык база катап бижеэн.

—Комсомолдун район комитеди клуб ажилын үнелезейн турары шын эвес. Секретарь Биче анаа сургакчылап келгеш: «Ойтулааштар тудуп аддым» деп кочуургап хөөрзөн олурар, а массалыг кижизидилге

Чөөн-Хемчик районда байдал оон улуг дээрлесе, чамдык колхозтар-ла харын дора болуп турарын эш О. Муунуц шыны-биле шүгүмчүлзэн. Бо талазы-биле районун кинофикация килдизинин эргелекчизи Даржаз дыка четпес ажилдап турар.

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Назынны узадыр дугайында айтырыг

Партия биле чазак кижжи дугайында онза кичээнгейин салып турар. Ынанчаш аас-кежиктиг, чаагай амдыралга назынны узадырыннын бүү аргалары тургустунган. Совет Эвилелинде үр назылаар дээш демиселге боттун арыг-шеверин болгаш черле кижжини аажы-чаны онза ужур-дузалыг болуп турар.

кончүг ажыктыг. Кижжи бичезинден тура фортчоканы ажыдып алгаш, улуг чаңгыр болза, кижжини кадыныга база ажыктыг болур.

Уйгунуц үргүлчүлели улгады берген кижилерге барык 7 шак, анык кижилерге—8 шак, 13-тен 16 хар чедир уругларга—9 шак, 8—12 хар чедир уругларга—10 шак, школа назыны четпезин уругларга—11—12 шак болза эки.

Бичин уруглар кежээкнинин 8—9 шактан, улуг кижилер 11 шактан орайтавайн узуда чогуур.

Эртен бүгү өг-бүлези-биле 6—7 шак үезинде турар болза улам эки. Чөмениринге далашпай, бодунда, өрээлин-даа корум-чурум киирип, эртенги сула шимчээшкын-даа кылдып ап болур. Оон ынай ынаар эрте турарга школагылар эң бере кичээлдерин база кататпап ап четпегер.

Кижжи бүрүзү бодунга хүн чурумун тургузуп алгаш, анаа эртен турарында эгелзеш, хүнде кылыр ажылдын, дыштанылганын, селгүстегенин үелерин айтып ап, ону эң шынгы сагыры чүгула. Ол дээрге, бир талазында күш-ажылын чигеди, ону улам бүдүрүкчүлүг болдулар, ийи талазында дыштанылганын ажыктыг ужур-дузанын улам күштелдирер. Ажылдын болгаш дыштанылганын үелерин шын ээлчештирери болза, амдыралдын шынгы доктаамал хевирин—кадыкты камгалаарынын, узун назын назылаарынын эң чүгула негелделеринин бирээзи. Бистин чуртувустун дыка үр назылап чурттап чораны хөй-хөй кайгамчыктыг кижилери (И. П. Павлов, Н. Ф. Гамалея, Л. Н. Толстой) боттарынын ажалдаар шагын кайы хире таарыштыр хуваан, ажил графинин (минутага чедир) ылаттыг күүседип чораны дыка улуг ужур-дузалыг болган.

Бодунун дыштаныр хүнүн иденкейлиг дышка ажыглаары онза чүгула. Дыка хөй кижилер дыштаныр хүнүн бажыныга шын эвес эрттирип, бир кезини бажыч ажылы кырып, база бир кезини шимчээшкын, даалылап, лотопал, номчулга кылып турар. Езулуг, иденкейлиг дышка хамыктыг мурнууда арыг агаар, хүн чырымы, шимчээшкын херек. Ынанчаш дыштаныр хүнүн улуг кезини даштыгаа, паркка, арыг иштинге, шөлге, хемге эрттирер херек. Шынын кайы-даа үезинде даштыгаа чораш черле чүгү кылбас, канчаар ойнап хөгелес дээр! Арыг агаарга хөй-ле чораш тудум, үр назылаага иделет улуг болур. Профессор С. Мальман «Кислород—шпитирлиг фактор ол тур» деп бижеэн.

Күш-культураны организацинни күштеринге таарыштыр үргүлчү кылыр чорук чүглө шынгаш өттөр системанын сайырадып, быжыгал турар эвес, харын хан эргилдизинин органырынга, шестеволярнын солчуушкунунга таарымчалыг байдалды тургузуп турар.

Ажылы чоңнарны капиталистерге кадыг-дошкун мөлчүдүп турар буржуаз чурттарда ажилчыны азы тараачын кижиге бодунун кадынын камгалаары коңчүг берге, чүге дээрге, олар кезээде ажил чокталышкынын, хоозуралдын, аштын айымында турарлар. Бистин чуртувуста оон мырынай өске. Бисте бодунун кадынын хамаан чок көөр, оон дугайын шоолуг бодавас, арыг-шеверин чурумун үрээр чүглө шак ындыг кижжи кадынын баксырадып болур. Ындыг кижжи бодун аарыларга тааварыштырып, элекке кырып, назынын кызырып болур. Кым-даа кижжи пазылап кырышкында чайлап болбас. Ынчалза-даа академик Богомолевтин бижи турары ышкаш «организм функцияларынын харыксыраашкын чорудулгазын, оон кырышкынын ындын хемчээлин бодунун амдыралын угаангыр баштарып чораш, доктадып ап болур».

Бичин уруглар кежээкнинин 8—9 шактан, улуг кижилер 11 шактан орайтавайн узуда чогуур.

Эртен бүгү өг-бүлези-биле 6—7 шак үезинде турар болза улам эки. Чөмениринге далашпай, бодунда, өрээлин-даа корум-чурум киирип, эртенги сула шимчээшкын-даа кылдып ап болур. Оон ынай ынаар эрте турарга школагылар эң бере кичээлдерин база кататпап ап четпегер.

Кижжи бүрүзү бодунга хүн чурумун тургузуп алгаш, анаа эртен турарында эгелзеш, хүнде кылыр ажылдын, дыштанылганын, селгүстегенин үелерин айтып ап, ону эң шынгы сагыры чүгула. Ол дээрге, бир талазында күш-ажылын чигеди, ону улам бүдүрүкчүлүг болдулар, ийи талазында дыштанылганын ажыктыг ужур-дузанын улам күштелдирер. Ажылдын болгаш дыштанылганын үелерин шын ээлчештирери болза, амдыралдын шынгы доктаамал хевирин—кадыкты камгалаарынын, узун назын назылаарынын эң чүгула негелделеринин бирээзи. Бистин чуртувустун дыка үр назылап чурттап чораны хөй-хөй кайгамчыктыг кижилери (И. П. Павлов, Н. Ф. Гамалея, Л. Н. Толстой) боттарынын ажалдаар шагын кайы хире таарыштыр хуваан, ажил графинин (минутага чедир) ылаттыг күүседип чораны дыка улуг ужур-дузалыг болган.

Күш-культура биле арыг-шевер чуруму кижжини быжыглап, анаа күштүг канчалыкшынын берип, оон организацин дыка хөй аарылар барык дымнып шыдавас болдулар. Ынанчаш, кандыг-даа кижилер спорттун кандыг бир хевирин үргүлчү кылыр, арыг-шеверин эргежок чүгула чурумнарын сагыр херек.

Бистин чуртувуста чоңунуц кадыныга партия болгаш чазак онза кичээнгейин салып турарынны ачызында күш-культура көстүп көрбөөн хөгжүлдени алган. Күш-культура миллион-миллион чоңу назы-хары хамаан чокка хаара тутпушаан, ажылы чоңунуц амдырал-чуртталгазынче улам-на непертеп кирип турар. Эң ылангыя анык эскен спорттук бүгү хевирлеринге хандыкшып, оларнын иштинден дыка хөй делегей рекордтары чаалап алганар.

Гимнастиканы болгаш спортту ажыктыг кылдыр кылыр чорук чүрөктин болгаш өлкенин быжыгып сайыраарынга чүү-даа чүвөгө солутумнас четпек болур. Күш-культура, спорт, хүн, агаар болгаш сүг черле ыяны-бүрү аарылар-биле демисежиринге болгаш ол аарыларнын болдурбазына кайгамчык улуг идигин бээр. Сурагыг совет онколог, профессор Н. Н. Петров хирургтарнын XV Бүгү-эвилел съездининге рах деп аарынын өзүлдезин болдурубас хемчеглерин аразында көсүк чери күш-культура эзелт турар деп меделзэн.

Бодунуц кадынын быжыглап, азырынги баш бурунгаар болдурубас болгаш 80—90 хар чедир чурттаар дээр болза, «боттун амдыралын канчаар башкарып», ботту канчаар ап чорза чогуурул, база бо талазы-биле чүгү кылза херек кырында боттүг чүдү болуру?

Академик Богомолевтин-биле алырга, «ол угаангыр амдыралдын бирги принципи—ажыл».

Бүгү организам ажилдар ужурулуг...

Узун болгаш алдарлыг амдырал...

Ажыл соонда бажынынга келгеш, арыг-шевер байдалды хандырар херек. Өрээл арыг, агаарлыг болур болгаш шык-даа, доозун-даа чок болур. Бажынга чөменинен соонда, ылангыя улгады берген кижилерге удуйайн, чартык азы бир шак чыдары коңчүг ажыктыг. Кежээ удуур мурунда дыка чөменинмес болза улам эки. Удуур мурунда өрээлин агаарладып каш, арыг өзлзрга 15—30 минута бичин селгүүстээр

Күш-культура болза гимнастика, шимчээшкын оюннары болгаш оонда өске ол чергелде спорттун чүглө чангыс сула шимчээшкынери-биле кызыгаарлатынмас ужурулуг, ол харын күш-ажылдын болгаш амдыралдын хөй-ниити-даа, бот хууда-даа арыг-шеверин сагырын, бойдустан бүдүмөл күштерин, ажилдын болгаш дыштанылганын, база онда өскелерин шын чурумун ажылаары база хаара тудуп алыр ужурулуг».

Күш-культураны каш-даа харлыг тургаш, бичинде-даа, аныянда-даа, улгады бергеш-даа, он туржук азжок кырып бергеш-даа кылыр херек. Бичин уругну безин калдыкшыдыг чурумга чаңчыктар херек: хүн-бүрү ону чур болгаш соок сугбиле чодуп-дурбүтү, эртенги сула шимчээшкын кылдырар, арыг агаарга үргүлчү селгүүстелер, ойнадыр, бойдустан эмнекчи күштерин—хүнү, сугну; агаарны долу хемчээлдег ажыладыр, шевегин болур чорукка, шын уйгура болаш дышка өөрөдир дээш оон-даа ынай.

Күш-культура биле арыг-шевер чуруму кижжини быжыглап, анаа күштүг канчалыкшынын берип, оон организацин дыка хөй аарылар барык дымнып шыдавас болдулар. Ынанчаш, кандыг-даа кижилер спорттун кандыг бир хевирин үргүлчү кылыр, арыг-шеверин эргежок чүгула чурумнарын сагыр херек.

Күш-культура талазы-биле советтин шыларангай эртемдени профессор В. В. Горниевский «Шимчээшкын дээрге амдыралдыр, ынанчаш шимчээшкынни эвээжедир чорук амдыралдын чорудулгаларын куудатканы ол болур»—деп бижеэн. Күш-культура болгаш спорт чүүлдерин херекке албас, ону чүглө аныктарын хөдөө кылдыр көөр чорук эргинин хожудангай артыкшыкы болур. Совет эртемден В. Ильин «Күш-культура дээрге, элекке кырышкын-биле демиселдин эң күчүлүг чөпкестеринин бирээзи, ол дээрге, харын-даа аныкшырынын чөпсээ-дир» деп бижеэн.

Кадыкты камгалаарынга болгаш назынны узадырынга эң шын четпек болур күш-культураны ужур-дузанын дугайында үстүнде чүгаалаан чүүлдерин амдыралдан дыка хөй чижектер-биле көргүзүп болур.

Л. Н. Толстой 60 харлымында велосипед спорттунга хандышып, бодунуц амдыралыннын сөөлгү чылдарында барык хүн-бүрү аттыг чоругулап, мерге кагар оюнга ынак чоран. Академик И. П. Павлов база-ла спорттан чарылбайн, анаа ынакшып чоран.

Кайгамчыктыг совет эртемден, сталинчы шаңдалын лауреады профессор О. Б. Лепешинскаянын аныктарга чагаазын «Физкультура болгаш спорт» деп журналга парлаанында бээр ынды-ла үр болбаан. Ол чагаазына оон бижеэни болза: «Ам 79 харлыг мен... Мээң бүгү амдыралым Ленин—Сталиннын улуг партиязы-биле чарылбас харылаалыг. Мээң чаш чорав назы».

(Төңүрү 4-кү артында)

